

Marko Frelj: *Logatec-Longaticum in rimski obrambni sistem Claustra Alpium Iuliarum: s prispevkom o bitki pri reki Frigidus (Soča) leta 394.* Logatec 2003. 84 strani, 20 barvnih slik in 50 črno-belih risb ter slik.

Publikacija, ki na kratko povzema ter problematizira tematiko rimskega obrambnega sistema *Claustra Alpium Iuliarum*, je nastala kot rezultat dolgoletnega ukvarjanja avtorja s tem območjem. Dejstvo, da sta publikacijo izdala ter založila Občina Logatec in Turistično društvo Logatec, je najverjetneje tudi razlog, da je knjiga omejenega obsega in manjšega formata.

Knjiga na žalost ni razdeljena v večje, smiselno zaključene celote, ampak avtor niza enega za drugim kratke sestavke z raznolikimi temami od rimske postaje Longaticum, zgodovine raziskav te postaje, morebitne lokacije rimske nekropole in naselja, pa vse do vojaške ureditve rimske države, obrambnega sistema alpskih zapor in načenanja različnih problemov povezanih z bitko pri Frigidu. Na koncu knjige je povzetek v angleškem jeziku.

V prvem poglavju, ki služi namesto uvoda, avtor na kratko predstavi geografsko lego Logatca, njegov strateški položaj v Logaški kotlini in na kratko oriše zgodovino poselitve od železne dobe do druge svetovne vojne. V sledečih poglavjih avtor predstavi rimsko postajo Longaticum skozi njene omembe v zgodovinskih virih (ki jih tudi natančno opiše) in razlago kontinuitete antičnega imena *Longaticum*, ki naj ne bi opredeljevala Gorenjega ali Dolenjega Logatca ampak širši geografski prostor - Logaško.

Iz območja Dolenjega Logatca poznamo antično žarno nekropolo, ki jo lahko le širše datiramo v obdobje od 1. do 4. stoletja n.š.; v Gorenjem Logatcu pa je bila najverjetneje locirana rimska naselbina avtohtonega prebivalstva, glede na skromnost stavbne arhitekture. Rimska obcestna postaja *mansio* je bila na območju Narodnega doma, Petrolove črpalke in Erkerjeve domačije potrjena z izkopavanji med leti 1989 in 2002 z izredno širokim spektrom naselbinskega gradiva (lončenina, steklo, novci, ostanki zidov) in tudi ostanki antičnega cestišča. Postaja je delovala v času 1. do 4. stoletja z dvema vmesnima prekinitvama, zabeleženima v obliki dveh plasti žganine.

V naslednjem poglavju avtor opisuje nastanek, izgradnjo ter potek obrambnega sistema *Claustra Alpium Iuliarum*. Podrobneje je opisan del obrambne linije okrog Logatca: sektor Verd-Zaplana, sektor Martinj Hrib, antično postajališče na Vodicah pod Laniščem in rimsko utrdbo na Lanišču.

Poznoantično obdobje je opisano skozi poteke velikih bitk, ki so zaznamovale zahodni del slovenskega ozemlja in bile neločljivo povezane z obrambnim sistemom *Claustra* - gre za bitke med leti 352 in 394 n.š. Po podrobnejši razčlenitvi posameznih faz bitke leta 394 Frelj prizorišče odločilnega spopada postavi na prostor med današnjim Mostom na Soči in Tolminom. Antično omembo reke *Fluvius Frigidus*, ob kateri je potekala bitka, pa poveže z današnjo reko Sočo, kar je jasno razvidno že iz naslova knjige.

V zaključku avtor poudarja pomembno vlogo obrambnega sistema *Claustra* v ozaveščanju širše javnosti in oblikovanju pozitivnega odnosa do kulturne dediščine preko organiziranih ekskurzij, interdisciplinarnih taborov in drugih izobraževalnih dejavnosti.

Ob prebiranju pričujoče publikacije se nam zastavi predvsem vprašanje, komu je knjiga prvenstveno namenjena. Z lahkotnim poljudnim jezikom in razlagami bo najbrž bolj zanimiva širši javnosti, ki jo je Frelj omenjal v zaključku. Resnejša arheološka publika bo najbrž v knjigi pogrešala pregledno kazalo, kakšno tabelo arheološkega gradiva, predvsem pa številčenje slik in fotografij ter doslednejše podnaslavljanje le-teh.

Lucija ŠOBERL

Mira Strmcnik Gulič, Slavko Ciglenečki: *Ančnikovo gradišče pri Jurišni vasi. Poznoantična in zgodnj srednjeveška naselbina na Pohorju / Late antique and early medieval settlement on Pohorje.* Zavod za kulturo, Slovenska Bistrica 2003. 54 fotografij, 4 načrti, 6 tabel.

Že sam podnaslov pričujoče knjižice obeta nekoliko drugačno, jezikovno razširjeno predstavitev arheološkega najdišča, ki leži nad Bistriškim šumom, na južnih obronkih Pohorja, z neverjetnim razgledom na spodaj ležečo ravnino Dravskega polja in bližnje hribe, na katerih so v obravnavanem času prav tako zrasla poznoantična pribežališča za prebivalce okoliških antičnih mest.

Vzporedno slovenskemu besedilu sledi angleški prevod.

V predgovoru g. Gradišnika, direktorja Zavoda za kulturo Slovenska Bistrica, ki je omogočil izdajo pričujoče knjige, je mogoče zaslediti angažiranost občine za ožvitev naselbine na Pohorju ter željo nadaljevati arheološko delo, saj se zaveda pomembnosti kulturnega spomenika. Take vzpodbude in pripravljenost na sodelovanje so vredne pohvale.

Avtorja začneta s krajšim uvodom, v katerem opišeta geografske značilnosti tega dela Pohorja in ljudsko izročilo o kači, ki čuva krono. Sledi zgodovina raziskav vse od prvih omemb najdišča leta 1912 (W. Schmidt) pa do leta 1981, ko je S. Pahič zastavil na najdišču prvo sondo in z materialom, najdenim v njej, postojanko opredelil kot poznoantično. Leta 1984 je najdišču (pre)veliko škodo prizadejal lastnik zemljišča, ki je s strojnim posegom v naselbino močno poškodoval njen osrednji del (do takrat je namreč na njeni zahodni strani stal še odlično ohranjen obrambni zid). Vendar pa je to dejanje vzpodbudilo vsakoletna izkopavanja, ki so se vsako leto odvijala preko mladinskih raziskovalnih taborov (v izvedbi ZVKD OE Maribor ter ZOTKS, Gibanje znanost mladini). V dosedanjih akcijah so odkrili severni, jugovzhodni ter celotni južni del naselbine ob obzidju.

Nadaljnji oris te utrjene naselbine vsebuje opis obrambnega sistema - obzidje široko od 1,4-1,8 m, dalje severnega dela naselbine, v katerem je verjetno stal objekt vezan na kovaštvo in predelavo rude, ter zgradb 1-6, razvrščenih ob južnem delu obzidja. Morda bi bilo na tem mestu vredno omeniti, da se pojavlja tako lesena arhitektura (objekti 1, 4, 5, 6 - ugotovljena kovaška dejavnost) kot tudi zidane zgradbe (objekta 2 in 3 - požgan v napadu?). Pri večini objektov je bilo mogoče določiti dve gradbeni fazi (npr. objekt 5).

V poglavju Drobne najdbe dobimo vpogled v izkopano gradivo. Tako kot na večini najdišč, je tudi tu najštevilčnejše zastopana lončenina - lonci, skleda in čaše. Izpostavljeni so kvalitetnejše izdelani primeri lončenine, kot npr. vrča iz sive, fino žgane gline z glajenim ornamentom, značilna za pozno 4. in prvo pol. 5. st., fragmenti keramike, ki jo imenujemo *terra sigillata chiara*, prav tako iz tega časovnega obdobja, ter glazirana posoda. Posebnost in/oz. zanimivost tega najdišča so fragmenti grobe lončenine, ki pripadajo slovanskemu obdobju in imajo svoje analogije na bližnjih najdiščih tega časa, ter uvrščajo naselbino med pribežališča, ki so jih ponovno uporabili še v 8. in 9. stoletju. Predstavljeno je še steklo, posamični kosi nakita ter redki *millefiori* jagodi (datirani v slovansko obdobje). Vendar Ančnikovo gradišče ni skoparilo z najdbami - leta 1984 in 1995 sta bila najdena dva bronasta kipca Merkurja in Apolona, žal brez spremljajočega arheološkega konteksta. Pomembno je tudi na postojanki odkrito železno poljedelsko in obrtniško orodje ter orožje (predvsem puščice).

V poglavju "Ančnikovo gradišče v času in prostoru" avtorja predstavita dve fazi poselitve - prvo, poznoantično, od 4. do prve pol. 5. st., ter drugo, slovansko, okvirno datirano od druge polovice 8. do 9. st. Naštejeta analogije v ožjem prostoru, ki imajo podobno stratigrafsko sekvenco poselitve, Brinjevo goro, Zbelovsko goro ter Svete gore. Še enkrat opozorita na pomemben aspekt postojanke, namreč njeno strateško lego. Za

lažje razumevanje vpetosti Ančnikovega gradišča avtorja podata krajši opis najdišč, na katerih bi lahko iskali vzporednice za gradivo, arhitekturo in nenazadnje vlogo Ančnikovega gradišča.

Da je to območje bogato z najdišči iz vseh arheoloških obdobij, izvemo iz naslednjega poglavja, kjer se izriše poselitvena slika območja, ki je bilo poseljeno od prazgodovinskega obdobja dalje (železnodobno Kotnikovo gradišče ter rimsko grobišče v Kalšah). Nenazadnje velja opozoriti tudi na področje Šmartna na Pohorju, kjer so lomili in klesali marmor ter ga izvažali v večja antična središča. V številne fasade cerkva v okolici so vzdani nagrobniki z napisi (Črešnjevce, Šmartno, Veliko Tinje), v globeli pri Modriču pa ležijo ostanki Mitrovega svetišča.

Želja po varovanju kulturne dediščine in izročila se kaže na Ančnikovem gradišču tako v prezentaciji lesenih kot tudi kamnitih struktur ter v stalni skrbi za obveščanje laične in strokovne javnosti o dogajanju na najdišču. Verjetno se tako občina kot tudi ustrezne spomeniško-varstvene ustanove lahko pohvalijo, da je najdišče postalo priljubljena izletniška točka, ki jo pričujoča knjiga izčrpno dopolnjuje in tako obiskovalcu kot strokovnim krogom pripoveduje njeno zgodbo.

Na koncu knjige sledi arheološka karta širšega področja južnega pobočja Pohorja ter dva natančno izdelana tlorisa do leta 2003 raziskanih površin. Sledi 6 tabel z drobnim gradivom in na koncu še bralcu prijazni utrinki dela na najdišču, ki mu približajo arheološko delo.

Mateja RAVNIK

Saša Djura Jelenko: *Dr. Hans Winkler in njegov prispevek k arheologiji Mislinjske doline.* Slovenj Gradec 2004. 112 strani, 58 tabel, 56 barvnih in črno-belih slik.

Predstavljena publikacija je nastala kot spremni katalog istoimenske razstave, ki jo je leta 2004 pripravila kustosinja Koroškega pokrajinskega muzeja Saša Djura Jelenko. Namesto uvoda je avtorica namenila poglavje predstavitvi dr. Hansa Winklerja in njegovega dela. Sledijo večji zaključeni sklopi, v katerih so predstavljene posamezne lokacije, na katerih je omenjeni izkopaval med leti 1907 in 1912: tempelj, naselbina in grobišče v Starem trgu, antični Kolacioni (*Colatio*), gomile v Legnu, vila rustika v Dovžah, prazgodovinske najdbe z Grajskega hriba nad Starim trgom in depo z Vrh.

Čprav so biografski podatki o Hansu Winklerju skromni, je njegova arhivska zapuščina zelo bogata. Njegova arheološka pot se je začela že leta 1907, 1909 pa je začel z bolj resnimi raziskavami v Mislinjski dolini.

Lokacija rimske poštne postaje ter naselbine *Colatio* dolgo časa ni bila natančno znana. Šele z Winklerjevimi raziskavami je bila dokončno potrjena prava lokacija antične postaje: ob vznožju grajskega hriba je stal tempelj, južno od le-tega je stal stanovanjsko-upravni del in proti jugozahodu veliko grobišče iz časa 1. in 2. stoletja n.š.

Raziskave templja, ki sta jih spodbudili naključni epigrafski najdbi, so odkrile številne ostanke zidov, dele arhitekturnih členov in množico ostalega drobnega gradiva.

Na območju južno od templja so nadaljnje raziskave odkrile 4 objekte, ki jih je Winkler interpretiral kot naselbinske ostanke. V letih 1911 in 1912 so sledila izkopavanja obsežnega grobišča, ki se razprostira na severni strani ceste, ki vodi od Starega trga proti jugu. Odkrita je bila linija grobnih parcel z zidanimi grobnicami in več žganih grobov v njihovi okolici. Raziskano grobišče, katerega celotnega obsega zaenkrat še ne poznamo, je tipično rimsko mestno grobišče s številnimi različnimi tipi grobne arhitekture (zidane grobnice tipa mavzolej, obzidane grobne parcele, različni tipi žganih grobov) na obeh straneh glavne mestne vpadnice.

V nadaljevanju je podrobneje predstavljeno drobno gradivo, ki izvira iz grobišča – lončenina, steklo, koščene najdbe;

med kovinskim gradivom pa so predstavljeni deli noše ter nakita, pisalni ter kozmetični pribor, kuharski inventar, ključi, orožje in bronasta plastika.

V letu 1909 je Winkler izkopaval sedem prazgodovinskih gomil v legenskem gozdu, ki so datirane v čas Ha B3/C1 do Ha D1. V teku istega leta je Winkler začel izkopavanja tudi v Zgornjih Dovžah, kjer je odkril zidane temelje vile rustike z ostanki hipokavsta in rimske grobove nedaleč stran od vile. Winklerjeve raziskave je Saša Djura Jelenko ponovno spravila v tek v letih 1992 in 1993, še danes pa jih nadaljuje v obliki mladinskih raziskovalnih taborov. Sledi predstavitev najdišča Grajski hrib nad Starim trgom, na katerem je plato z imenom Puščava, kjer je Winkler prvi odkril ter izkopal znano pozno-antično in staroslovansko grobišče (najnovejša objava 2002). Avtorica poudari predvsem še neobjavljene najdbe iz časa pozne in mlajše bronaste dobe ter starejše železne dobe. Kot zadnja je predstavljena zakladna najdba z Vrh, katere natančne vsebine na žalost ne poznamo. Leta 1909 je bila v bližini kamnoloma odkrita bronasta plavutasta sekira, kasneje 1913 pa so pri kopanju za apnenico odkrili še nekaj bronastih predmetov, ki so najverjetneje predstavljeni na eni izmed ohranjenih Winklerjevih fotografij.

V zaključku avtorica še enkrat povzema ter poudari pomembno vlogo, ki jo je imel dr. Hans Winkler za razvijanje arheološke zavesti na področju Mislinjske doline in konec koncev tudi njegova prizadevanja za ustanovitev pokrajinskega muzeja, ki bi preprečila odhajanje najdb v avstrijske muzeje. Slovenj Gradec je po njegovi zaslugi prišel v arheološko-zgodovinsko literaturo in dobil zaradi odkritja rimske naselbine *Colatio* svoje mesto na arheološkem zemljevidu.

Zelo pregleden in sistematičen katalog je, poleg številnih fotografij izpovedne Winklerjeve arhivske zapuščine, poln ilustracij arheološkega gradiva in je zato zelo dobrodošla publikacija s prvič objavljenimi najdbami, ki so čakale na ta trenutek skoraj 100 let.

Lucija ŠOBERL

Jože Štukl: *Arheološke raziskave srednjeveške Škofje Loke. Katalog razstave.* Loški muzej, Škofja Loka 2004. 36 str., 15 barvnih slik, 5 črno-belih slik.

Katalog je nastal ob priložnosti postavitve razstave z enakim naslovom, ki je bila na ogled v galeriji Loškega muzeja na Loškem gradu od junija 2004 do oktobra 2005. Avtor Jože Štukl, kustos arheolog v Loškem muzeju, je razstavo pospremil s priročnim, skrbno izdelanim katalogom, v katerem je predstavljena bogata zapuščina srednjeveške in novoveške materialne kulture, ki je bila odkrita pri izkopavanjih na treh različnih predelih mestnega ozemlja srednjeveške Škofje Loke, na prostoru opuščene gradu Zgornji stolp na Kranciju v letih 1954-1955 ter Komuna in Poljanskih vrat na Mestnem trgu leta 1972. Skupno je bilo razstavljenih 259 predmetov, od tega največji delež pripada kuhinjski in slikani namizni keramiki, manjši del pa orožju, orodju in ostalemu drobnemu gradivu.

Po kratkem uvodu avtor v poglavju z naslovom "Srednjeveška Škofja Loka" sumarno prikaže zgodovino razvoja mesta in njenega zaledja od začetkov Loškega gospostva, ki segajo v leto 973, do njegovega konca leta 1803. Pri predstavitvi se avtor osredotoči predvsem na vprašanje nastanka in razvoja samega mesta, ki je nastalo v središču Loškega gospostva, s poudarki na urbanistični zasnovi in spremembah mesta skozi stoletja in vzrokih zanje.

Jedro kataloga je opis treh zgoraj navedenih najdišč, obsega pa zgodovino raziskav, predstavitev rezultatov raziskav in interpretacijo dokumentiranih arhitekturnih ostankov, ter opis in datacijo izkopanega gradiva. Izbor najdišč je sicer naključen,